

Naziv originala:

Selina Siak Chin Yoke

THE WOMAN WHO BREATHED TWO WORLDS

Copyright © Selina Siak Chin Yoke 2016

Translation Copyright © 2018 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-02276-6

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

*Selina
Sjak Ćin Jok*

IZMEĐU DVA SVETA

Prevela Ljiljana Petrović Vesković

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2018.

Posvećeno sećanju na moju prababu njonju Čua Pajk Ču

NAPOMENE O JEZICIMA KOJI SU KORIŠĆENI U KNJIZI

Jezici i dijalekti

Glavni likovi koriste mešavinu najčešćih kineskih dijalekata u Maleziji (hokijena, hake i kantonskog), koji su protkani engleskim i malajskim.

Dijalozi

Dijalog se koristi kao instrument koji treba da intenzivira osećaj mesta na kome se radnja odvija. Likovi koji nisu školovani govore kao i većina običnih Malajaca (čak i kad koriste engleski), te redosled reči u tim slučajevima često odstupa od standarda. Tako se, na primer, rečenica „Daću ti to što tražiš ako pronađeš nešto što želim“ pojavljuje u obliku „Ti pronađeš nešto što želim, ja onda tebi dam“. Međutim, čim neki od likova počne da pohađa školu, njegov govor evoluirao.

Tradicionalni načini obraćanja

Porodični odnosi

U romanu se mlađi likovi obraćaju starijima na tradicionalan način – koriste porodične ili društvene nazive koji ukazuju na rodbinski ili društveni status starije osobe. Na primer, ako se obraćaju očevom drugom bratu, upotrebićete sintagmu *drugi striče*, dok će najmlađu sestru svoje majke oslovit

s *najmanja tetko po majci*. Nasuprot tome, stariji likovi se mlađim obično obraćaju po imenu.

Teta i čika

Nazivi *teta* i *čika* ukazuju na poštovanje. U Maleziji se i danas često koriste za učtivo obraćanje osobama koje nisu u krvnom srodstvu.

Kineska imena

Kod kineskih imena prezime dolazi pre ličnog imena. Tako, kad govorimo o mužu glavne junakinje Vong Peng Čunu, Vong je njegovo prezime, a Peng Čun mu je ime.

Stara malajska transkripcija

Transkripcija malajskih reči usklađena je s onom koja se koristila tokom kolonijalnog perioda.

Maležanski uzvici

Osim sveprisutnog sufiksa *-lah*, kojim svi Maležani obilato začinjavaju svoje rečenice, česti su i uzvik *aj-ja* kao izraz katarze, olakšanja ili iznenađenja, i uzvici kineskog porekla pri postavljanju pitanja (*ah, mah* i *moh*).

Razno

U skladu s duhom vremena u kome su živeli, likovi povremeno koriste i jezik koji se danas smatra politički nekorektnim.

Prolog 1938.

„U danima kad su duhovi hodili po ovoj dolini kalaja i suza, u našem narodu pojavio se jedan ratnik. Zvao se Hang Tuah i nosio je čaroban mač.“

Pripovedala sam svojoj unuci o tom strašnom ratniku u jednog sparnog malajskog popodneva. Bilo je tako vruće da čak ni komšijski psi nisu mogli da se skrase. Kroz otvoren prozor dopirao je horski lavež, sablastan poput zvukova iz džungle, umesto umirujućeg povetarca, uzvišenog božanskog daha, koji sam toliko volela i koji je obično duvao s obližnjih krečnjačkih brda.

Bila sam omamljena od vrućine, ali nisam mogla da spavam. Sedela sam za toaletnim stočićem od tikovine, koji sam dobila od majke, potamnelim od dugih godina, i brojala ono što sam prikupila tokom svog mukotrpnog života: srebrne i bronzane novčiće s ispupčenom glavom belog muškarca i hrpe novčanica, koje sam s velikim užitkom povezivala u debeljuškaste svežnjeve. Kad je moja unuka ušla u sobu, prsti su mi mirisali na zagrejan metal i zamašćen papir.

Vrućina nije uticala na Laj Hin, koja je s uobičajenim poletom došla da joj ispričam popodnevnu priču. Kad je čula za ratnika Hang Tuaha, skočila je sa stolice, stavila obe ruke na bokove, kao što odrasli rade, i upitala: „Ah ma, otkud njega taj mač?“ (Bako po ocu, odakle mu taj mač?)

Morala sam da se osmehnem. Laj Hin, koja je imala samo tri godine, već je pokazivala srčanost i unosila nemir u svet prodornim bademastim očima,

kao i ja nekada. Moja vatrenost i neustrašiv jezik bili su poznati u čitavom Ipohu, malajskom rudarskom gradu, u kome sam provela veći deo života.

Takva reputacija umalo me nije dovela do propasti. Ženska naprasitost ponekad se toleriše, ali nikad se ne slavi. Žene iz komšiluka govorile su sik-tavim glasovima o nemirnoj pomešanoj krvi u mojim venama, pogubnoj za svaku devojkicu. Kako ću, takva kakva sam, ikad pronaći muža?

Pa ipak, ta srčanost mi je i koristila. U trenucima očaja, zamišljala sam sebe kao ratnika opasanog zlatnim sarongom, sa svetlucavim sečivom u rukama. Kao i ratniku Hang Tuahu, i meni je bio podaren mač, ali sam tek mnogo kasnije postala svesna njegove moći.

Čerkici svog sina rekla sam da je Hang Tuah živeo pre mnogo mnogo meseci. Bio je u službi sultana od Malake, grada južno od našeg, nekad veoma bogatog. Zbog hrabrosti koju je Hang Tuah pokazao, sultan ga je poslao u posetu dalekom kraljevstvu u Indoneziji. Kad je stigao na odredište, jedan tamošnji ratnik izazvao ga je na dvoboj. Taj ratnik je uvek nosio isti mač – čaroban, tvrdili su mnogi – i nikad nije izgubio bitku.

Hang Tuah je bez straha izašao pred svog protivnika – nije znao protiv koga se bori. Tek posle nekoliko sati okršaja shvatio je da pred sobom ima krajnje neobičnog suparnika. Snage su im bile izjednačene. Nijedan nije hteo da se preda i sati su se pretvorili u dane. Kad je prošlo sedam dana, okupljeni su postali svesni da prisustvuju borbi kakva se viđa samo jednom u životu.

Iznuren od žeđi, Hang Tuah je na kraju pao na zemlju. Nad sobom je ugledao indonežanskog ratnika kako zamahuje zakrivljenim sečivom, koje je već pokosilo toliko života. Tad je pomislio na svoj zavičaj i sultana koji ga je poslao. Setio se porodice, prijatelja, ljudi koji su verovali u njega. I shvati da ne može da umre poražen u stranoj zemlji.

Hang Tuah se odbacio od tla i skočio tako visoko da je njegov suparnik ostao zatečen. Uložio je očajnički napor, nogom udario čarobni mač i izbio ga protivniku iz ruke. Indonežanski ratnik nikad pre toga nije ispuštio oružje u borbi; oštrica je odjednom oživela i počela da se kovitla oko njih, mahnito fijučući, šibajući vazduh i sekući vetar, njišući se poput odjeka, sve dok nije poletela ka svom gospodaru i zarila mu se u srce.

Zapanjeni prizorom, okupljeni su s dubokim poštovanjem počeli da mrmljaju Hang Tuahovo ime. Vladar tog kraljevstva pao je na kolena i predao mu čarobni mač. „Dokazao si da si dostojan ovog mača. On će odsad slušati tvoje zapovesti.“

Unuka me je gledala širom otvorenih očiju. „Ah ma, taj mač kakav bio?“

Rekla sam joj da je to bio čarobni kris, dvosekli mač s intarzijama u malajskom stilu, sa sečivom zakrivljenim u trinaest talasa, kako bi bio što ubojitiji. Poput ostalih krisova, i ovaj je bio iskovan i izbrušen na kamenu, uglačan pčelinjim voskom, izlupan kvanim pirinčem, potopljen u koko-sovo mleko i istrljan limetinim sokom. Ali taj kris bio je premazan i tajnim sastojkom, koji mu je podario čarobne moći.

„Ah ma“, povikala je moja unuka otvorenih usta, „hoću i ja čarobni mač!“

Pogledala sam u guste obrve malene Laj Hin, u njeno zamišljeno čelo i tamnosmeđe oči, koje su žudno upijale moje priče. Njenim precima bi sigurno zapala za oko takva srčanost, baš kao i belim đavolima, koji su došli da preuzmu vlast nad nama. Prvo su nam oduzeli zemlju, a onda i duše. Bitke u koje će moja unuka morati da se upusti biće žestoke i malo je nade da će naši potomci pobediti. Mnogi nisu ni znali protiv čega se bore.

Moja najbolja prijateljica Sju Lan ubacila mi je tu misao u glavu. „Jednog dana... možda više nema njonja“, prošaptala je ukazujući na naše nasleđe. Njeno lice, izbrazdano dubokim borama, postalo je još tužnije, kao da je strepela da će kraj nastupiti još brže jer je to glasno izgovorila. Pijuckala je čaj prislanjajući dlanove uz njonjinsku šolju, koju je toliko volela, s ružičastom bordurom i sličicama zelenih zmajeva. Slušala sam je s pola uva, ne-sposobna da zamislim da će naši vekovni običaji biti zaboravljeni.

Pa ipak, dok sam se tog popodneva pijala aromama iz kuhinje – mirisom seckanog đumbira i zagrejanog kokosovog mleka, slušala zvuke struganja, tucanja i mlevenja i zamišljala blistavoplave latice leptirovog cveta zdrobljene na crnom kamenu, znala sam da se dani o kojima moja prijateljica govori neumitno bliže. Moj najstariji sin Veng Ju, otac male Laj Hin, bio je izgubljen i zaveden vlastitim snovima. Svoje nade nisam polagala u Veng Jua, već u njegovu ćerkicu i ostale mališane koji su još izgarali od želje da slušaju naše priče.

„Laj Hin“, rekla sam, „ti moraš slušaš šta ah ma govori. Tako i ti jednog dana, isto kao ah ma, pronadeš mač. A kad pronadeš, više nikad njega ne izgubiš.“

Mazeći kosu svoje unuke, gustu poput moje, rešila sam da joj prenesem mudrost naših predaka. U to poodmaklo doba kucnuo je čas da otvorim dušu, da progovorim iz dubine srca i dopustim da nečije pero zabeleži moje priče.

PRVI DEO

Rane godine

1878–1898.

1

Dok sam bila dete, stalno sam upadala u nevolje. Nikad ih nisam svesno tražila, ali same su me pronalazile.

Prvi put kad me je majka sa starijom sestrom povela u seoski hram i kad mi je u ruke ćušnula zapaljen mirišljavi štapić, zapitala sam se koliko snažno mogu da ga protresem. Kako se ispostavilo, zamahnula sam previše, štapić mi je izleteo iz ruku i pao na mermerno čelo Guanjin. Žar i pepeo su se razleteli i ostavili upadljiv trag na savršenom belom nosu boginje milosti. Boginjino lice prekrile su sivkaste mrlje, a majčino je poprimilo boju karija. Okružena prekornim pogledima, pohitala je ka seoskom svešteniku, kipteći od besa, i nešto mu prosiktala na uvo. Potom me je zgrabila za desnu ruku i odvukla kući. Kad smo stigle, dobila sam packe i bila sam kažnjena kućnim pritvorom, koji je, kako mi se činilo, potrajao. Starija sestra mi je kasnije rekla da sam bila zatvorena samo nedelju dana, ali ja sam imala utisak da je prošla čitava godina.

„Tvoja ćerka mali tigar – šta drugo očekuješ?“, govore su žene majci. Posmatrale su me ispod oka i domunđavale se. Majčine prijateljice su me opisivale kao divlju i hirovitu, pripisujući te osobine vremenu mog rođenja: 4575. lunarna godina ciklusa, što je bila godina Zemljanog tigra. Po opštem

uverenju, devojčice rođene u znaku Tigra donosile su probleme i lošu sreću, a ja sam se svojski trudila da to i dokažem.

Čim sam odslužila kaznu, izletela sam napolje da pronađem društvo. Mi, seoska deca, provodili smo dane terorišući sićušna stvorenja, jureći sve što ugledamo, čak i leptirove. Jurcali smo poput tajfuna preko polja, s dotrajalom mrežom koju smo dobili od ribareve žene. Mreža je s jedne strane bila i pokidana, i čim bi leptirovi počeli uspaničeno da lepršaju, mi smo skakali oko njih kao besni psi da nam naš prelepi šareni plen ne bi pobegao.

Jednom smo uhvatili mačku lutalicu. Otac mi je rekao da mačke umeju da plivaju, ali ja nikad nisam videla mačku koja pliva. Ako je bacimo u baru blizu naše poljane, razmišljala sam, videćemo da li moj otac govori istinu. Na naše čuđenje, ostala je na površini. Kad se izvukla iz vode, njene plave oči bile su ledene, a crna glava joj je pobeležila. Bledožuto krzno prilepilo joj se uz ukrućeno telo, kao oprljeno. Srećom, majka nikad nije saznala za tu mačku.

Ali kad sam se potukla s bratom Čung Đinom, koji je bio godinu mlađi od mene, to joj nije promaklo. Kao jedino muško dete u porodici, Čung Đin je bio majčin mezimac. Za njega je čuvala pirinač i najlepše parčiće mesa. Prvi je dobijao novu odeću, čak i pre starije sestre, koja je rođena tri godine pre njega. Majka je uvek brinula za mog brata. „Čung Đine, moraš više jedeš“ ili „Čung Đine, ti danas tako bled. Malo izađeš na vazduh“, kao da je imala posla s bolešljivim detetom, koje je zahtevalo posebnu pažnju. Starija sestra je to prihvatala, a ja sam se pušila od besa jer je moj brat imao zasebnu sobu i zato što je dobijao pileće batake, koje je majka za njega stavljala na bananin list. „Ti ne uzimaš što nije tvoje!“, viknula je kad je spazila da pokušavam da ukradem slatki komad piletine s Čung Đinovog lista. Pogledala sam u oca, ali njegovo naočito lice bilo je okrenuto ka prozoru. Otac je na to samo ćutao, jabučica u njegovom grlu ostajala je nepomična. Kuća je bila majčina teritorija i svojim carstvom upravljala je kako je htela, a otac se nikad nije mešao u njene odluke. Moralo je da se dogodi nešto stvarno ozbiljno da bi se i on umešao.

Jednog dana moj omiljeni leptir, redak primerak u čije smo hvatanje uložili nekoliko meseci, nestao je iz moje zbirke. Imao je sivkastosmeđa krila posuta prelepim tirkiznim tačkicama. To je bilo moje najvrednije blago, čuvano u zasebnoj kutiji, za razliku od ostalih stvarčica, koje su bile grubo nagurane u drvenu kutiju koju sam dobila od majke. Svaka naša igra imala je pobjednika, koji bi na kraju dobio neku dragocenu sitnicu od poraženih. Nismo bili bogati, pa smo sakupljali sve što je bilo lepo i šareno: omote od slatkiša, prazne paklice cigareta sa šarenim slikama i razna sićušna stvorenja,

uključujući i leptirove. Oni su meni bili omiljen trofej, zbog lepih krhkih krila.

Među decom sam bila poznata kao majstor za prikupljanje dragocenih sitnica. Nisam uvek pobeđivala u igrama, ali imala sam dar da pronađem nove vrste blaga, koje ostali nisu primećivali, i da ih trampim za trofeje koje su druga deca osvajala. Ja sam i uvela leptirove kao nagradu. Takođe sam prva svoju družinu povelala ka obali, u potragu za morskim blagom. Oduvek sam mogla da naslutim šta će se drugima dopasti. Imala sam talenat da osetim šansu, što je bila srećna okolnost, jer preda mnom je bio život pun burnih preokreta.

Da bih se domogla tog retkog leptira, u zamenu sam ponudila zbirku školjki s plaže blizu Songkle, rodnog sela mojih roditelja. Školjke su bile glatke i svetlucave; danima sam šetala plažom, tapkajući bosonoga po pesku vreloom kao usijana pegla, da bih ih pronašla. Volela sam da klizim prstima po njihovoj glatkoj površini, a posle mi je i taj retki leptir baš prirastao za srce. Isto je važno i za Čung Đina. Uvek je tražio da ga miluje, ali kad sam videla koliko je grub prema nežnim krilima, više mu nisam dopuštala da ga uzima. Moj brat je bio uporan. „Ti pronađeš nešto što ja želim, ja onda tebi dam“, odvrtila sam. Mislila sam da se to nikad neće desiti. Čung Đin nije bio spreman da uloži ni dovoljno truda ni dovoljno strpljenja da pronađe nešto stvarno vredno.

I tako, kad je leptir nestao iz kutije, odmah sam posumnjala na Čung Đina. Uletela sam u njegovu sobu i zgrabila ga za ramena.

„Gde ti sakrio njega?“, zavrištala sam.

Moj brat je zakolutao očima. „Ništa tebe ne razumem“, odvratio je kao da nema nikakve veze s tim.

„Kaži meni! Kaži meni!“, besno sam vikala, udarajući pesnicama Čung Đina po grudima. Začuvši vrisku, majka je banula taman da me zatekne kako ga čupam za kosu.

Pljesnula me je po rukama. „Dosta!“

Misleći da će me razumeti, sve sam joj ispričala, čak sam joj pokazala i blago koje sam čuvala u kutiji koju sam dobila od nje. Usledila je mukla tišina – prvi put sam uspela da nateram majku da zanemi. Umesto ukosnica i češljeva, zatekla je raskrećene paukove, guštere s neoštećenim repovima i sparušene leptirove. Zagnjurivši prste još dublje, napipala je karte i glatke kamenčiće koje sam nameravala da trampim za još jednog leptira.

„Sve ovo ti osvojila od druge dece?“, upitala je ošinuvi me isledničkim pogledom.

Klimnula sam glavom. „Nešto ja trampila“, dodala sam slabašnim glasom.

„Ne uzela ti ništa tuđe?“

Odmahnula sam glavom.

„Kad pitam tebe, ti odgovaraš kako jeste!“, povikala je majka opasno napućivši tanušne usne, što je značilo da bi njen bes mogao da se razbukta u nezaustavljivi oganj ako budem još malo oklevala. Primitila sam kako joj se nozdrve šire.

„Ništa tuđe, majko“, brzo sam odgovorila. „To sve moje.“

Zadovoljna odgovorom, okrenula se ka Čung Đinu. „A ti? Uzeo leptira od druge sestre ili ne?“, upitala je tonom koji nije dopuštao laži.

Moj brat je promrmljao „da“, tiho poput mačke koja se prikrada, i obesio nos. Potom je pokajnički izvukao mog leptira ispod dušeka. Jedno krilo mu je bilo zgužvano, a drugo pokidano. Briznuvši u plač, zgrabila sam svoje tirkizno blago.

„Aj-ja, Caj Hun, nemoj plačeš. To samo leptir“, rekla je majka i uvila me u svoj sarong. „A ti, Čung Đine“, procedila je mračnog lica, „kakvog ja sina odgajila? Lopova? Vidiš ti svoga boga kad otac dođe kući.“

„Da, on lopov!“, ponovila sam.

Majka se munjevito okrenula ka meni. „Ko tebi rekao da se raduje? Sledeći put ti ne udaraš brata!“ Ne izustivši više ni reči, izašla je iz sobe i ostavila Čung Đina i mene s mučnim osećanjem u utrobi.

Kad se otac vratio, majka ga je odvekla u spavaću sobu. Glas joj se podizao i spuštao, zavijajući preko verande, gde smo se Čung Đin i ja šćućurili kao miševi, ne usuđujući se ni da zucnemo. Otac je izašao i potražio nas pogledom, lica mračnog kao monsunski oblak. Rekao je prvo mom bratu da uđe. Ja sam ostala na verandi i slušala fijukanje šibe i Čung Đinovu vrisku. Stajala sam u senci mangovih stabala i čekala svoj red, a srce mi je lupalo kao ludo.

Ali moj red nije došao. Bila sam pošteđena jer sam bila devojčica, ali pre svega zato što ništa nisam ukrala. Međutim, moj brat je izašao iz sobe s turom izbrazdanim crvenim prugama i dlanovima zažarenim od lenjira, koji je otac koristio kao sredstvo za dodatno kažnjavanje.

Kad smo seli da jedemo, Čung Đin nije prestajao da jeca. „Sad svi dobro slušaju. Lopov ne biti samo nestašan, lopov biti loš čovek. Otac uvek išiba kad neko krade“, objavila je majka. Ipak, oči su joj bile tužne i opet je Čung Đinu dala više ribe nego nama. Otac je jeo u tišini. Starija sestra i ja sedele smo pognute glave.

Ta sumorna večera ostala je zapamćena po tome što je tad prvi put u našoj kući upotrebljena šiba. A to je bio jedini nestašluk u koji nisam bila upletena. Štaviše, te noći sam čula kako majka kaže ocu: „Šteta što naša Caj Hun devojčica – ali možda bude dobra za biznis.“ Mnogo godina kasnije majka će se setiti te opaske.

Songkla je u te dane bila malo selo u kom su se svi poznavali. Moja sećanja na Songklu zaogrnuti su izmaglicom svetlucave zlatne prašine, kao stara požutela fotografija. Mnogo toga sam zaboravila, ali sećam se zvezda, koje su poput mrava milele po nebu, i priča koje nam je majka pripovedala svakog popodneva.

Pričala je o čudesnim stvarima. U njenom svetu, sunce je putovalo na zlatnim kočijama i teralo zemlju da gori, a ljudi su se pretvarali u tigrove. To nam je govorila da ne bismo turali po džungli blizu naše kuće. „Vi troje, džungla strašno opasno mesto, puno divlje zveri. Ne smete sami jurcati tamo, ah!“

Jednog dana upitala sam majku odakle smo svi mi došli. Ona, otac i njihovi rođaci – da li smo se svi rodili u Songkli? Smirenog držanja, kao jezero u noći bez vetra, majka je počela da nam pripoveda o našim precima. Čuli smo da je očev praded bio trgovac iz Sjamena u južnoj Kini, gde je stigao brodom s ogromnim okom na pramcu. „Ko drvene džunke mi ponekad vidamo na pučini“, objasnila je majka pogleda uprtog u daljinu, kao da zamišlja taj prizor.

Videla sam pre toga koliko burno može biti Južno kinesko more, osetila miris soli u vazduhu i miris ribe iz dubina. Bila sam zadivljena hrabrošću očevog pretka. Kako je pričala, isplovio je s monsunskim vetrovima i ostajao u novoj zemlji samo nekoliko meseci. Kad bi se vetrovi promenili, ponovo bi se ukrcao na brod i vratio u Kinu. Plovio je tako tamo-amo nekoliko sezona. Nakon izvesnog vremena, naselio se na Sijamu. Bilo je još kineskih mornara koji su uzeli žene iz tog kraja i postali Sijamci.

Kad smo prvi put zapodenuli priču o precima, majka je zastala na nečekivanom mestu.

„Naši preci“, prošaptala je, „oni bili drugačiji.“

Žudno iščekujući nastavak, pokušavala sam da vidim neku promenu u majčinim očima. Želela sam da imam takve oči: smeđe i bistre, s tamnim tačkicama u sredini, kao semenke. Tačkice su svetlucale kad god bi se oraspoložila. Na majčinim gornjim kopcima bili su duboko usađeni nabori,

koje su smatraли privlačnim u našem delu sveta – za razliku od mojih sirotih kineskih očiju. Majka je namignula, a po njenom glasu naslutila sam da će mi otkriti nešto dragoceno.

„Za žene oni uzimali sijamske Malajke i tako oni postali babe, a one njonje“, rekla je više kao za sebe.

„Šta znači to?“, upitala sam.

Majka je odgovorila da je i ona njonja i da ću jednog dana, kad porastem, i ja postati njonja. Nosiću malajsku odeću, ali ću poštovati kineske bogove, podizaću kosu u kinesku punđu i spremati bogato začinjena kineska jela. Rekla je i da je moj otac baba, muškarac koji se prijatno oseća u bluzi s mandarinskom kragnom i sarongu obmotanom oko struka, i koji se dobro snalazi s raznim jezicima – hokijenom, malajskom i sijamskom – a nakon dolaska belih đavola, čak i s engleskim.

Očarano sam upijala svaku majčinu reč. Njena priča podarila je naziv za ono što mi je već bilo prisno. Saznala sam da je moja majka njonja, a otac baba. I bila sam navikla da u našoj kući čujem različite jezike, svaki sa svojim glasovima i intonacijama: hokijen mi je bio prilično bučan, ali i najčešće korišćen, s glasovima koji su se izgovarali širom otvorenih usta, kao da su ljudi pokušavali da ih ispljunu; malajski mi je zvučao blago i ujednačenog tona; a činilo mi se da se sijamske reči ispaljuju u nazalnim bujicama visokog tonaliteta. Svakog dana posmatrala sam majku kako obavlja rutinske poslove. Danju je tucala čili za aromatična jela, a uveče vešto baratala iglom, nižući šarene perlice pod svetlošću petrolejke. Ti poslovi, svojstveni jednoj njonji, za mene su bili tako prirodni, kao monsunske kiše.

Za razliku od majke, otac nije mnogo govorio. Više je voleo da peva nego da priča. Dok je otvarao i zatvarao usta, kroz vazduh je treperio raskošan glas i unosio mir u naše duše. Ali još čudesnija od glasa bila je jabučica na njegovom grlu: ispučena vrećica podrhtavala je kao crvena resa našeg petla. Jednom, dok je otac pevao uobičajen repertoar kineskih i sijamskih pesama, ispružila sam ruku ka njegovoj jabučici. On se samo osmehnuo i dopustio da opipam tvrdo ispučenje, pa me spustio na pod kako bi nastavio s pesmom.

Mada su moje oči slične očevim – bademaste, kineske, bez dvostrukih nabora iznad kapaka – on mi je izgledao naočito. Kosa mu je bila crna kao ugalj, a koža glatka, drugačija nego u drugih muškaraca, čija su lica bila puna rupa kao ulice u Songkli. Zubi su mu bili beli i ujednačeni, nerazmaknuti. Bio je i viši i lepše obučen. Nosio je mandarinske bluze i tunike, koje mu je šio lokalni krojač.

Otac je bio seoski učitelj. Živeli smo blizu škole, u drvenoj kući s krovom od palminog lišća, kakve su u to vreme bile skoro sve kuće. Odlazio je svakog jutra dok je napolju još sveže, a vraćao se po podne, kad je sunce visoko na nebu. Posle ručka bi seo za trpezarijski sto, stavio pred sebe gomilu knjiga, dve bočice s mastilom i komplet pisarskih pera, pa povlačio linije po papiru.

„Nauči me pišem, nauči me pišem“, molećivo sam ponavljala dok sam se pela na stolicu da posmatram šta radi.

Tad bih iz spavaće sobe začula majčin strogi glas. „Ti dođeš vamo! Ne ometaš oca!“ Da bi nas zabavila, majka je pripovedala, ali uvek bi zadremala na pola priče. Tad bih se odšunjala do oca, a on bi mi ugađao na načine koje majka nije mogla ni da nasluti. Dopuštao je da posmatram kako umače vrh pera u mastilo, a ja bih sedela i kao očarana posmatrala grandiozne poteze dok je pero klizilo po papiru.

Preklinjala sam oca da me nauči da pišem, ali bez obzira na moju upornost, uvek je odbijao. „Pisanje nije za devojčice“, odgovarao je dubokim glasom. Kad bih podigla neko pero i pokušala da preslikam ono što je napisao, očeva vilica bi postala napeta, a jabučica na grlu bi se ukočila, što je bio jasan znak negodovanja.

Što je više odbijao da me nauči da pišem, bila sam sve odlučnija u svojoj nameri. Tada sam toliko želela da naučim da pišem da nisam htela da učim da čitam. Iako nisam imala ni pero ni mastilo, štapova i peska bilo je napretek. U pauzama između pentranja po drveću i jurcanja za svim što je mrdalo, šarala sam slova po pesku. Ali pošto sam htela pravilno da pišem, morala sam izbliza da osmotrim šta otac tačno radi. Zato sam odlučila da se popnem na sto.

Njegovi prsti su zastali prekinuvši ritmično kretanje. „Ne smeš da se penješ na sto, Caj Hun“, rekao je. Doduše, tog prvog puta se ništa nije desilo, a ni drugog, pa čak ni trećeg, i otac se ubrzo navikao da čuim pored njegove desne ruke, odakle sam zadivljeno posmatrala tragove pera na papiru, a narednog dana sam ih kopirala u pesku, ne znajući uopšte šta znače.

Jednog dana otac je počeo da ispisuje složene znakove, kakve ranije nikad nisam videla. Sačekala sam da ustane od stola i uzme neku knjigu, a onda sam spustila glavu tako blizu papira da sam dahom mogla da dođirnem svaki zavijutak. Međutim, čula sam oca kako dolazi i munjevito se vratila u pređašnji položaj. Dok sam pružala nogu, slučajno sam prevrnula bočicu s mastilom.

„Caj Hun!“, zagrmio je. Otac nikad nije podizao glas. A retkim slučajevima kad bi se to desilo, znali smo da smo u gadnoj nevolji.

Majka je uletela u sobu, očiju podbulih od sna. „To tvoja krivica!“, rekla je optužujućim tonom. „Ti nju pustio tu sedi!“ Otac je stegao vilicu, ne prozborivši više ni reč, ali pogled mu je bio pun razočaranja. Ošinuta očevim bolom, odmah sam se pokajala zbog štete koju sam napravila. I dalje sam želela da pišem, ali posle tog incidenta, oca sam mogla da gledam samo izdaleka. Čeznjivo sam posmatrala njegovu usamljenu figuru dok je sedeo za trpezarijskim stolom, na kome je zjapila ružna crna mrlja i sad mu pravila društvo umesto mene.

U to vreme su se u spoljašnjem svetu dešavale promene koje čak ni deci nisu mogle da promaknu. U Songklu su stigli neki ljudi beli poput aveti i tumarali po našim džunglama. Moji drugari su prilazili da ih uštinu, da se uvere da su stvarni, pa bi prasnuli u kikut i šmugnuli.

Slušajući priče koje su kružile po selu, shvatila sam da beli posetioci nisu na dobrom glasu. Ostali su se držali dalje od njih, što je bilo neobično, jer naše selo je bilo kao kazan – umešalo bi se sve što se u njega ubaci u zajedničku čorbu. Svi su bili dobrodošli pod uslovom da poštuju lokalne običaje. Svi su se venčavali sa svima i niko nije obraćao pažnju na rasu ili veru.

Ali to nije važilo i za ovaj soj stranaca. Oni se nisu naselili među nas. Kad su se pojavili, njihov neobičan izgled pobuđivao je radoznalost. Ali dok sam ja stigla na svet, njihovo nadmeno prisustvo već je budilo sveopšti prezir. Naravno, nikad otvoren, već prezir koji se provlačio kroz pokoricu učtivosti. Ljudi koji su govorili kineski zvali su ih belim đavolima, ponekad i crvenokosim đavolima, dok su ih Malajci pristojnije zvali belim ljudima, ali ton kojim su to izgovarali jasno je pokazivao da nisu poželjni.

Kako je vreme prolazilo, odrasli su počeli da se došaptavaju. Povremeno bih načula nešto o događajima u drugim malajskim državama južno od nas, gde su beli đavoli stigli još pre mnogo godina. Jednom sam čula kako otac pominje da ih sad ima mnogo i da su čak preuzeli vlast u nekim oblastima. Otac je tada prionuo na učenje engleskog. Kupio je knjige s čudnim znakovima, sasvim drugačijim od onih koji su se koristili u našem okruženju, a jedinog slobodnog dana odlazio je kod nekog prijatelja na časove engleskog. Kad bi se u popodnevnim satima vratio kući, smestio bi se na stolicu od bambusa na verandi.

Veranda je bila njegovo utočište. Poput ostatka kuće, bila je masivnim drvenim stubovima podignuta iznad zemlje pa je na njoj po čitav dan bilo sveže. Otac je često pevao na toj stolici, ali od dolaska belih đavola, bio je zakupljen drugim temama. Samo bi sedeo tamo kao Buda, zaronjen u misli.